

Manierizem

Manierizem kot likovni slog v svojem času in prostoru

Manierizem se je pojavil v **zgodovinskem obdobju** med renesanso in barokom. Pojavil se je hkrati v slikarstvu, kiparstvu, glasbi, književnosti in gradbeništvu (zlasti kot izumi vodometa, slapov, parkov). Manierizem (*maniera*-v pomenu-način, osebni stil, manira) se je najprej začel pojavljati v Italiji in sicer leta 1515 kot nasprotje renesančni klasiki. V Italiji traja do 1600. Drugod po Evropi je zaznamoval obdobja od leta 1550 do 1610 v Franciji in Španiji, od leta 1560 do 1610 v Nemčiji, do leta 1680 pa se je razvijal v severni in srednji Evropi. Če gledamo izključno na Italijo, ga lahko vključimo v renesanso, in sicer kot zadnje izmed treh obdobjev renesanse (zgodnja renesansa, visoka renesansa, manierizem). Umetnostni zgodovinarji danes menijo, da je prav manierizem odprl s svojimi novostmi pot kasnejšim modernim stilom, kot so: ekspresionizem, dadaizem, surrealizem in kubizem.

Pontormo: Snemanje s križa (1528)

Manierizem je pravzaprav 'začel' Pontormo (Jacopo Carrucci). Nasičen je bil naukov starih umetnikov, kot so bili Leonardo da Vinci, Rafael in Michelangelo, ki so svojo umetniško perfekcijo in obrtniško virtuoznost speljali do kritične točke. Zares so poudarjali in 'težili' s svojim naturalizmom in oblikovni dovršenosti. Naravno so namreč do potankosti posnemali in jo idealizirali.

Mladi umetniki (s Pontormo na čelu) so torej preučevali njihova dela in iz njih izluščili tisto, kar jim je bilo po godu (oblikovne prvine), zanemarili pa to, s čimer se niso strinjali (do skrajnosti njihovo vsebino). Začeli so torej ustvarjati v tej 'maniri'.

Na prvi pogled to seveda izgleda kot normalni proces in nadaljevanje renesančnega ustvarjanja, ki pač ni bilo vsem po volji. V bistvu pa je bilo na vidiku popolno nasprotje temu. Nič več namreč ni bilo ravnotežja med razumom in vero ter med naturalizmom in idealizacijo. Mladenci so

začeli poudarjati svoj intelektualni delež. Spontanost so začeli preoblačiti v duhovno iskanje.

Pa tudi politično in družbeno stanje v Evropi se je tiste dni naglo spreminjalo. Slikarstvo (in umetnost nasploh) ni več pripadalo le neukim, a zelo bogatim posameznikom, ampak je postajalo last izobražencev, krojilo je modo in postajalo svetovljansko. Tudi cerkev je do takrat postala konzervativnejša in ob težnji svoje reformacije vplivala na izbor umetniških tem.

Pontormo je s somišljeniki začel neusmiljeno ustvarjati. Postajali so nervozni. Do tedaj tradicionalne sheme so začeli piliti do skrajnosti. Osredotočali so se na poudarjanje napetosti in bistva umetniškega dela. Dinamiko. Mejili so na obup. Njihove kompozicije so se vrtele, nihale, zibale po izmišljenih in nakazanih poteh v obliki elips ter dajale vtis večnih žarišč. Dajale so vtis, da se bo vse skupaj zdaj-zdaj zlomilo, sesulo in deformiralo. Vse skupaj pa se je seveda

iztekalo v natančno usklajenost in popolno celoto. Za druge umetnostne prvine jim niti ni bilo mar.

Ko se je 16. stoletje prevešalo k drugi polovici, so vse italijanske pokrajine sodelovale pri širjenju manierizma. Prenesle so ga seveda tudi čez mejo.

V **Francijo** denimo. Tako je francoski kralj Franc I. s svojim "italijanizmom" utopil v pozabo srednjeveško tradicijo. Leta 1528 je v **Fontainebleauju** začel graditi razkošen dvorec, kjer je manierizem dosegel svoj **vrhunec**. Spremenila se je dvorska moda, še pomembneje pa je to, da se je spremenila tudi življenska filozofija višjega sloja francoske družbe ter pravila v njihovih medsebojnih odnosih. Omembe vreden francoski manierist iz tako imenovane prve fontainebleaujske šole je poleg Italijanov (Bronzino, Fiorentino, Romano, Parmigianino, Celini, Giambologna, Vasari) bil še arhitekt **Philibert de l'Orme**. V drugi fontainebleaujski šoli, ki je nasledila prvo, pa so pod okriljem Henrika IV. ustvarjali predvsem francoski in nizozemski umetniki. Manj inovativni, pa kljub vsemu opazni na prelomu 16. v 17. stoletje. Toussaint Dubreuil, Ambroise Dubois in Martin Freminet. Največji med njimi pa vsekakor **Antonie Caron**, ki je skušal vsakodnevne dogodke vplesti v alegorično antično mitologijo. Ob naštetih slikarjih sta tukaj še kiparja Jean Goujon, ki je bil tudi arhitekt in Germain Pilon. V franciji je manierizem precej vplival tudi na književnost.

Dvorec Fontainebleauju (1528) –Kralj Franc I

Kaj pa **Španija**? Seveda so bili spet prisotni italijani, ki so največji in najzgodnejši vtis naredili na **Alonsa Berrugueta**, enega največjih španskih kiparjev. Najbolj nenavaden prispevek k manieristični kulturi v Španiji pa je dodal slikar Domenico Theotokopoulos. Bolj znan pod vzdevkom "**El Greco**". Grški slikar, ki je svojo ikonografsko tradicijo pomešal z renesančnimi vplivi in predvsem manierističnimi vzgibi.

Seveda je manierizem pljuskal po celi Evropi. Mogoče omenimo le še **Nemca Albrechta Dürerja**, ki se je s svojimi grafikami ter platni verjetno nezavedno ali pa tudi načrtno, proti koncu življenja in svojega bogatega ustvarjanja dotaknil delčka manierističnega hedonizma...

Slovenski manierizem?

Slovenski manierizem je bil v tistih časih 'zadušen' s strani Turkov . Ko bi smel končno zadihati, pa ga preplavi barok in ga v kali zatre. Zato redkih izjem, predvsem v nekaterih freskah in oltarnih opremah, tega poglavja pod Slovenci ne kaže podrobneje obravnavati...

Stilne značilnosti tega sloga so ob nastajanju opozarjale na krizo in duhovno preobčutljivost tiste dobe. Skozi ta stil so se izražale v obliki spremenjenih proporcev, v svetlih in hladnih tonih barvne skale, v igri svetlobe in sence ter širitvijo v prostor s poudarjanjem praznega prostora. Manierizem po eni strani karakterizira hladen formalizem, po drugi pa čustveno versko izpovednost. Je sinonim za nenaravnost ter za mrzel in razumski navdih. Merilo vsega je človek.

Stilne značilnosti v manierizmu so:

- beg v prostor s poudarjanjem praznega prostora
- svetli in hladni toni barvne skale
- igra svetlobe in sence
- deformacija telesa.

V manierizmu ni več renesančnega ideala popolnosti. Umetniki v svoja dela vnašajo čudaštvo, fantastičnost, domišljijo, pačenje, dvoumnost, eleganco, izumetničenost, skrajnost. Za manierizem je značilna še dovršena izdelava, bogastvo citatov, izzivalna čutnost, igranje s simboli in skritimi pomeni ter presenečenja. Manierizem po eni strani karakterizira hladen formalizem, po drugi pa čustveno versko izpovednost.

Manierizem, ki se izraža tako v slikarstvu in kiparstvu kot arhitekturi

Slikarstvo

Značilnosti manierističnega slikarstva so spremenjeni proporci, beg v prostor, asimetrija in preoblikovanje naravne podloge. Glavni predstavniki: Parmigianino, Jacopo Carucci (Pontormo), Tintoretto, Tizian, Veronese, El Greco, Clouet, Spranger...

El Greco: Pokop grofa Orgaza (1586-88)

Tintoretto: Kristus pri Mariji in Marti (1580)

Il Pontormo: Obisk (1528)

Kiparstvo

Benvenuto Cellini: Satir (1542)

Za manierizem v kiparstvu so značilne zapletene, vibaste oblike, ki v nasprotju z visokorenesančnim kontrapostom zahtevajo pogled z vseh strani kipa. Značilna so posebna telesna razmerja, zlasti majhne glave in poudarjena stegna. V severni Evropi se v manierizmu uveljavijo zlasti zaporedno nizanje enakih krasilnih vzorcev (npr. gub oblačila), ter s figurami in okrasjem gosto zapolnjene ploskve. Nekaj glavnih predstavnikov: Giovanni da Bologna, Cellini, Pilon, na Slovenskem pa Ožbalt Kitell (kipar ljubljanskega škofa Krištofa Ravbarja).

Giovanni da Bologna: Ugrabitev Sabink

V uporabni umetnosti so nastale nove vegetabilne forme v oblikovanju keramike in kovinskih izdelkov. Pojavile so se izdelki iz eksotičnih materialov, kot so nojeva jajca, kokosovi orehi... Razširjeno je bilo oblikovanje pohištva, orožarstvo, zlatarstvo.

Arhitektura

Za arhitekturo tistega časa je značilno nizanje enakih stavbnih členov, zanikanje načel tektonike, poudarjanje dvoriščnih pročelij in obilica okrasnih arhitekturnih elementov. Znan primer je palača Uffizi v Firencah, delo arhitekta Giorgia Vasarija

El Greco

El Greco (s pravim imenom **Dominikos Theotokopulos**), grško-španski renesančni slikar, kipar in arhitekt, * 1540, Fodelos pri Kandiji, Kreta (danes tudi Grčija), † 7. april 1614, Toledo, Španija.

Svoje zgodnje otroštvo je preživel v rojstnem kraju z zelo lepo hribovito okolico, bogato s pitno vodo. Že tu je lahko opazoval zelo slikovito pokrajino in vsrkaval podobe narave. Zelo mlad je že odšel v Benetke, kjer je postal učenec pri slikarju Tizianu. Izdelal je več slik v katerih se opazi vpliv Tintoretta. Odpotoval je v Rim, kjer je leta 1570 spoznal umetnost Michelangela. Okoli leta 1575 je odpotoval v Španijo. V Toledo je prišel leta 1577 in tam živel in ustvarjal vse do svoje smrti. Kot slikar je ohranil iz svoje rodne domovine zapuščino - razumevanje pravoslavno-bizantinske ikonografije.

Slikarska dela

Svoje slike v Benetkah in Rimu je delal še pod vplivom poznih manireistov, s prihodom v Španijo pa je našel svoj lasten prepoznaven izraz. Njegove sakralne slike imajo nekakšne podaljšane like, ki odstopajo od takrat uveljavljenih idealističnih predstav. Takšna so znana dela;

- Poslednja sodba
- Razodeti Kristus
- Pogreb grofa Orgaza,

Prav posebna je tudi barvitost na širokih površinah, motno rdečih, lazurnih barv in zelenih barv. Osvetlitve so vedno ostre in irealne. Naslikal je več portretov vladarjev, kardinalov, inkvizitorjev in podob svetnikov, v katerih je z fiziognomijo izrazil morbiden duh časa - religioznega fanatizma v katerem je živel in ustvarjal. Od teh

del pa močno odstopa njegov izreden pejzaž *Toledo v neurju*, ki je svobodna ekspresija slikarjevega doživljanja dogodka, nanjo se sklicujejo 300 let kasneje evropski ekspresionisti.

Kiparska dela

Izdela je skulpture v lesu, katere so z svojim izgledom zelo podobne likom na njegovih slikah, danes bi lahko našli sorodnost v moderni kubistični plastiki. Nekaj skulptur je v Toledu postavil v zgradbe, katere je tudi sam načrtoval, ko se je poizkusil v gradbeništvu.

VIRI:

- <http://www.darrellpeck.com/travel/1999-europe/Part-1/images/011-fontainebleau-air.jpg>
- <http://sl.wikipedia.org/wiki/Renesansa>
- <http://www.3delavnica.com/@images/zgodovina/manierizem/giambologna/sabinke.jpg>
- http://www.3delavnica.com/index.php?main=ucilnica_clanek&oddelek=14&clanek=311
- http://www.gimvic.org/projekti/projektno_delo/2004/2g/ogledala/MANIERIZEM.html
- http://images.google.com/imgres?imgurl=http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/44/Veronese_-_Allegory_of_love_Scorn.jpg&imgrefurl=http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Veronese_-_Allegory_of_love_Scorn.jpg&usq=__KGv5tf1B_RCUAZXbDqeExRioVn0=&h=1024&w=1000&sz=377&hl=en&start=4&um=1&tbnid=JuPQO8NioBCUqM:&tbnh=150&tbnw=146&prev=/images%3Fq%3Dveronese%26imgsz%3Dxxlarge%26um%3D1%26hl%3Den%26client%3Dfirefox-a%26rls%3Dorg.mozilla:sl:official%26sa%3DG
- http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/umzgod/slosr_arhkip.pdf
- http://sl.wikipedia.org/wiki/El_Greco (iz dne 1. 1. 2009)
- Slovenski veliki leksikon (H-O) str 534, Založba Mladinska knjiga, 2005